

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, доцента Кучая Олександра Володимировича про дисертаційне дослідження ШЕВЧЕНКА МАКСИМА ОЛЕКСАНДРОВИЧА на тему: «ФОРМУВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ», що представлено на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 Професійна освіта, галузь знань 01 Освіта, педагогіка

Актуальність теми виконаної роботи та зв'язок із відповідними планами галузей науки

Беззаперечні перспективи входження України в Європейський союз детермінують модифікацію світоглядного виміру суспільства щодо потреб людей з обмеженими можливостями фізичного, психічного та соціально-емоційного здоров'я.

Активний розвиток в Україні інклюзивної парадигми навчання вимагає учителів зі сформованою компетентністю у галузі інклюзивної освіти, формування якої передбачає формування наукових знань, що мають бути акумульовані у конкретній галузі педагогічного знання.

Репрезентантом гармонійного функціонування закладу освіти в інклюзивній парадигмі є інклюзивна компетентність педагога, як здатність дотримуватись атрибутів інклюзивного (безбар'єрного) освітнього середовища школи, пропагувати повагу до індивідуальності й неповторності кожного учня як вияву духовно-моральних цінностей, відтворювати функційно-інструментальний й суб'єктно-центрований оптимум у співпраці із локальною спільнотою дітей, що потребують уваги та їхніми родинами.

Дослідження виконано відповідно до наукової теми кафедри педагогіки «Проектування професійного становлення майбутніх фахівців в умовах університетської освіти» (№ 0114U007157), що входить до тематичного плану науково-дослідних робіт Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Тему дисертації затверджено вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (протокол № 3 від 31 жовтня 2019 року).

Найбільш суттєві наукові результати, що містяться в дисертації
Дисертантом обґрунтовано зміст і структуру феномена «інклюзивна

компетентність учителя фізичної культури»; уточнити зміст понять: «інклюзія», «інклюзивна компетентність», визначено критерії, показники, схарактеризовано рівні сформованості інклюзивної компетентності майбутніх учителів фізичної культури, науково обґрунтовано педагогічні умови формування інклюзивної компетентності майбутніх учителів фізичної культури, розроблено й апробовано модель формування інклюзивної компетентності майбутніх учителів фізичної культури та методику її реалізації в освітньому просторі закладів вищої педагогічної освіти.

Нові факти, одержані здобувачем

У дисертаційному дослідженні *вперше* визначено та науково обґрунтовано педагогічні умови формування інклюзивної компетентності майбутніх учителів фізичної культури (посилення міжпредметних зв'язків шляхом оновлення змісту психолого-педагогічних та фахових дисциплін з урахуванням специфіки інклюзії у фізичному вихованні; заохочення майбутніх учителів до самоосвітньої діяльності з опанування сучасними інклюзивними технологіями фізичного виховання; створення інклюзивно-зорієнтованого освітнього середовища закладу вищої освіти, що спонукає майбутніх учителів фізичної культури до розроблення індивідуальних програм фізичного виховання учнів з особливими освітніми потребами); розроблено модель формування інклюзивної компетентності майбутніх учителів фізичної культури (методологічно-цільовий, інструментально-забезпечувальний, параметрично-результативний блоки); визначено структуру інклюзивної компетентності вчителів фізичної культури (гносеологічно-професійний, праксеологічно-моніторинговий, аксіологічно-мотиваційний компоненти); критерії оцінювання (когнітивно-фаховий, практично-діагностувальний, настановно-орієнтаційний) із відповідними показниками; схарактеризовано рівні сформованості інклюзивної компетентності (світоглядно-функційний, опціонально-продуктивний, репродуктивно-нормативний); уточнено поняття «інклюзія», «інклюзивна компетентність»; подальшого розвитку дістала методика діагностування особистісних і професійно значущих якостей майбутніх учителів фізичної культури.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій,

сформульованих у дисертації, забезпечується застосуванням у ході її виконання методології, адекватної меті і завданням, специфіці об'єкта і предмета, застосуванням необхідного комплексу методів дослідження, а також практичним упровадженням дослідницьких результатів.

Сформована автором джерельна база характеризується різноманітністю та достатньою повнотою, що слугує безперечним доказом інформативності та валідності представленої роботи.

Науковий апарат, як засвідчує аналіз дисертації, визначено коректно, він відповідає вимогам до дисертацій і є достатнім для розв'язання окреслених у роботі завдань.

Зміст анотацій поданий українською та англійською мовами. Він відображає зміст дисертації, висвітлює суттєві аспекти роботи.

Обґрунтованість наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації, забезпечується також апробацією результатів дослідження.

Значення для науки і практики одержаних автором результатів полягає в розробленні методики реалізації моделі формування інклюзивної компетентності майбутніх учителів фізичної культури (інформаційно-інтегрувальний, функційно-експлікаційний, компетентнісно-самореалізаційний етапи); розробленні алгоритму планування цілеспрямовано-теоретичного ознайомлення й самостійно-рефлексійної практики для студентів, з метою набуття ними міждисциплінарної інформації щодо змістового наповнення понять «інклюзія», «інклюзивна компетентність учителя НУШ» та досвіду її реалізації в освітньому середовищі закладів освіти. Розроблено серію занять практичного характеру, що забезпечила формування у студентів умінь розробляти комплекс фасилітаційної-абілітаційних впливів на учня в системі оздоровлювально-педагогічних заходів з метою соціалізації дітей з особливим освітніми потребами.

Основні положення та результати дослідження впроваджено в практику роботи Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (довідка про впровадження №2061/30/1 від 15.11.2023 р.); Криворізького державного педагогічного університету (довідка про впровадження № 08-424/3 від 01.11.2023 р.); Комунального закладу «Балтський педагогічний фаховий коледж» (довідка про впровадження № 652 від 08.11.2023 р.); Хмельницького національного університету (довідка про впровадження № 45 від 13.11.2023 р.)

Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації

Дослідницькі результати можуть бути використані в системі вищої педагогічної освіти при вдосконаленні змісту загальнопедагогічної й фахової підготовки майбутніх учителів фізичної культури.

Оцінка змісту дисертації та її завершеність

Дисертаційна робота складається з анотації, вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків списку використаних у дисертації джерел, додатків. Основний текст дисертації становить 177 сторінок. У тексті вміщено 15 таблиць, 11 рисунків. У списку використаних джерел до роботи 169 найменувань (із них 72 – іноземною (англійською) мовою). Додатки викладено на 9 сторінках. Загальний обсяг дисертації складає 186 сторінок.

Так, у *вступі* обґрунтовано актуальність та доцільність виконаного дослідження; вказано на зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено об'єкт, предмет, гіпотезу, мету, завдання і методи дослідження; висвітлено наукову новизну і практичне значення результатів дослідження; представлено апробацію та впровадження результатів дослідження; подано структуру й обсяг дисертаційної роботи.

У першому розділі здійснено аналіз нормотворчих, правових, методологічно- філософських, довідково-інформаційних, методично-педагогічних і наукових джерел. На основі опрацювання наукового фонду уточнено категорію «інклюзія» в освітньому контексті як феномен, що: постулює урахування відмінностей («інакшостей», унікальностей, «розмаїття», нетрадиційності) між учнями як потужного освітнього й розвивального ресурсу надання їм професійно-педагогічної фасилітаційної підтримки в навчанні і вихованні; декларує апріорі рівне визнання безумовної цінності всіх без виключення дітей; передбачає усунення матеріальних (просторових, архітектурних, технічних), світоглядних (ціннісних, менталітетно-детермінованих) перешкод для спільного гармонійного навчання всіх дітей; зумовлює суттєве зменшення ризику ексклюзії в освіті та підвищення активності участі дітей у загальноосвітній програмі та суспільно-громадському житті закладу освіти; сприяє формуванню у школярів гуманістичного світогляду й толерантного ставлення до багатоманітностей фізичного стану, гендерних особливостей, етнічно-релевантних й культурно-зумовлених специфікантів, посилення ролі закладу освіти в їхній соціалізації; передбачає реструктуризацію підходів, трансформацію теорій і практики організації освітнього середовища з метою забезпечення й прийняття розмаїття всіх учнів та їх неоднорідних освітніх потреб.

Уточнено зміст поняття «інклюзивна компетентність».

Інклюзивну компетентність учителя фізичної культури визначено як динамічно зкомбінований структурно, методологічно й контекстуально концептуалізований конструкт, що ґрунтується на конгломераті сформованих знань фахівця щодо різноманітних способів реалізації принципів інклюзії в освіті та її здоров'язбережувального потенціалу; професійно-детермінованих умінь в контексті розроблення методики фізичного виховання учнів з особливими освітніми потребами на компетентнісних засадах; мотиваційних настанов педагога на конструювання безбар'єрного освітнього середовища, як простору органічного й гармонійного співіснування дітей з «нормативним» розвитком і дітей зі специфічними особливостями фізичного, емоційного і психічного розвитку.

До структури інклюзивної компетентності вчителя фізичної культури відносимо аксіологічно-мотиваційний компонент, як комплекс суб'єктно-детермінованих характеристик педагога, що увиразнює його вмотивованість до здійснення професійно-оздоровлювальної діяльності у галузі фізичного виховання учнів з особливими освітніми потребами та ціннісне позитивне ставлення до побудови освітнього інклюзивного середовища.

До структури інклюзивної компетентності вчителя фізичної культури введено гносеологічно-професійний компонент, що віддзеркалює обізнаність педагога із компетентнісними засадами конструювання освітнього середовища НУШ, відображає рівень володіння науковим тезаурусом у галузі інклюзивної освіти, теоретичну й методичну підготовленість до використання всього арсеналу засобів інклюзивного навчання в системі професійно-оздоровлювальної здоров'язбережувальної діяльності на уроках фізичного виховання.

До структури інклюзивної компетентності вчителя фізичної культури відносимо праксеологічно-моніторинговий компонент, як систему вмінь планування, конструювання, розроблення, реалізації індивідуальних моделей фізичного виховання учнів (диференційованими за рівнем відхилення від нормативного фізичного, емоційного й психічного здоров'я); моніторингових умінь, що уможливають комплексне оцінювання параметрів фізичного, емоційного й психічного розвитку дітей з подальшим прогнозуванням ефективності впровадження індивідуальних моделей фізичного виховання.

Формування інклюзивної компетентності майбутніх учителів фізичної культури схарактеризовано як керований, цілеспрямовано зініційований, спеціально зорганізований, деталізований методологічно й технологічно

процес системно-значущого впливу на праксеологічно-моніторинговий, гносеологічно-професійний та аксіологічно-мотиваційний компоненти феномена з метою введення їх в систему професійно-фізкультурної педагогічної діяльності вчителя як невід'ємних концептуально-важливих елементів.

Науково обґрунтовано комплекс педагогічних умов, що забезпечують формування інклюзивної компетентності майбутніх учителів фізичної культури в освітньому просторі закладів вищої освіти.

Педагогічними умовами, що забезпечують формування інклюзивної компетентності майбутніх учителів фізичної культури в освітньому просторі закладів вищої освіти визначено:

- посилення міжпредметних зв'язків шляхом оновлення змісту психолого-педагогічних та фахових дисциплін з урахуванням специфіки інклюзії у фізичному вихованні;
- заохочення майбутніх учителів до самоосвітньої діяльності з опанування сучасними інклюзивними технологіями фізичного виховання;
- створення інклюзивно-зорієнтованого освітнього середовища закладу вищої освіти, що спонукає майбутніх учителів фізичної культури до розроблення індивідуальних моделей фізичного виховання учнів з особливими освітніми потребами.

У другому розділі розроблено критерії, показники та схарактеризовано рівні сформованості інклюзивної компетентності майбутніх учителів фізичної культури. Показниками, що дозволяють виміряти інклюзивну компетентність майбутніх учителів фізичної культури за практично-діагностувальним критерієм є: сформованість прогностичних умінь майбутніх учителів фізичної культури щодо створення індивідуальних програм фізичного розвитку учнів з особливими освітніми потребами; сформованість умінь студентів здійснювати моніторинг фізичного стану учнів. Показниками, що дозволяють виміряти інклюзивну компетентність майбутніх учителів фізичної культури за когнітивно-фаховим критерієм є: володіння майбутніми вчителями фізичної культури спеціальним професійним тезаурусом інклюзивної освіти; обізнаність студентів із компетентнісними засадами сучасної інклюзивної освіти в НУШ. Показниками, що дозволяють виміряти інклюзивну компетентність майбутніх учителів фізичної культури за настановно-орієнтаційним критерієм є: вмотивованість майбутніх учителів фізичної культури до роботи в інклюзивному освітньому середовищі; ціннісне ставлення студентів до необхідності побудови інклюзивного освітнього середовища в закладах загальної середньої освіти.

Розроблено й апробовано модель формування інклюзивної компетентності майбутніх учителів фізичної культури (методологічно-цільовий, інструментально-забезпечувальний, параметрично-результативний блоки) та методику її реалізації (інформаційно-інтегрувальний, функційно-експлікаційний, компетентнісно-самореалізаційний етапи).

Мета інформаційно-інтегрувального етапу методики:

- упорядкування (узагальнення, систематизація, експлікація) системи знань майбутніх учителів фізичної культури про ідеологічно-світоглядні засади, методологічні принципи, теоретичне підґрунтя та методично-реалізаційні параметри впровадження інклюзії в систему освіти;
- формування спеціального наукового тезаурусу майбутніх педагогів, що систематизує інформацію про способи індивідуалізації та диференціації методик фізичного виховання за параметром варіативності та неоднорідності освітніх потреб учнів;
- збагачення термінологічної обізнаності студентів шляхом насичення їхньої професійної лексики категоріями «інклюзія», «інклюзія в освіті», «інклюзивне освітнє середовище» (декларативні знання) й «інклюзивна компетентність вчителя НУШ», «індивідуальна програма фізичного розвитку учня з особливими освітніми потребами» (процедурні знання);
- відображення у змісті теоретичної (навчальної, освітньої) підготовки майбутніх учителів фізичної культури соціалізувального, здоров'язбережувального й оздоровлювального контексту інклюзії у фізичному вихованні

Мета функційно-експлікаційного етапу методики:

- формування у студентів первинного «навчального» квазіпрофесійного досвіду роботи з дидактичним забезпеченням інклюзії у фізичному вихованні;
- залучення майбутніх педагогів до корпоративного середовища фахівців з фізичної культури, фахівців зі спеціальної педагогіки (логопедії, дефектології, патології і фізіології), аналіз практики роботи інклюзивно-ресурсних центрів.
- самостійне відпрацювання алгоритмів розроблення індивідуальних програм фізичного розвитку учнів з особливими освітніми потребами.

Мета компетентнісно-самореалізаційного етапу методики:

- формування стійкої професійної позиції майбутніх педагогів щодо формування інклюзивної компетентності як ключової компетентності вчителя НУШ;
- спонукання майбутніх педагогів до професійної самореалізації в системі

- інклюзивних педагогічних практик у фізичному вихованні;
- формування позитивного ставлення на рівні світоглядних переконань до необхідності конструювання безбар'єрного освітнього середовища здоров'язбережувального характеру на уроках фізичного виховання, де учні без особливостей фізичного розвитку та учні з особливими освітніми потребами зможуть активно розвиватись і соціалізуватись в єдиному універсальному режимі.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації

В цілому, позитивно оцінюючи наукове і практичне значення отриманих дисертантом результатів, слід відмітити ряд дискусійних положень і зауважень до змісту роботи:

1. На нашу думку, висвітлення результатів педагогічних досліджень щодо проблеми формування інклюзивної компетентності майбутніх учителів фізичної культури у професійній підготовці, здійснене Шевченко М. у підрозділі 1.1., доцільно було б представити з урахуванням не тільки вітчизняних а й інших зарубіжних науковців, що зробило б дослідження більш фундаментальним.
2. Доцільно було б у першому розділі унаочнити теоретичний матеріал рисунками, що покращило б сприйняття результатів дослідження.
3. Цінність роботи була б значно вищою, якби дисертант проаналізував зарубіжний досвід підготовки формування інклюзивної компетентності майбутніх учителів фізичної культури у професійній підготовці.
4. У загальних висновках бажано було б детальніше вписати шляхи подальшого вивчення досліджуваної проблеми.
5. У тексті дисертації трапляються орфографічні й пунктуаційні помилки.

Однак, викладені зауваження та побажання, що мають рекомендаційний характер і можуть бути враховані в подальшій науковій роботі дисертанта, не зменшують теоретичного та практичного значення результатів дисертаційної роботи.

Повнота висвітлення результатів в опублікованих працях

Основні положення дисертаційної роботи висвітлено висвітлено у 6 публікаціях автора, з яких: 3 статті у наукових фахових виданнях з педагогіки; 3 публікації апробаційного характеру.

Висновок. Результати аналізу дисертації, опублікованих праць дають підстави для висновку про те, що дослідження Шевченко Максима Олександровича на тему: «Формування інклюзивної компетентності майбутніх учителів фізичної культури у професійній підготовці», є завершеним, слугує вагомим внеском у розвиток актуального напрямку вітчизняної педагогічної науки і практики. З огляду на актуальність теми, наукову новизну отриманих результатів та їхнє практичне значення зазначаємо, що дисертація «Формування інклюзивної компетентності майбутніх учителів фізичної культури у професійній підготовці», відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її автор – Шевченко Максим Олександрович – заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціальностями), галузь знань 01 Освіта, педагогіка.

Офіційний опонент:
доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри педагогіки
Національного університету біоресурсів
і природокористування України

О.В. Кучай

